

Депортація кримськотатарського народу у 1944 році

Приписування колективної провини й застосування колективного покарання за ознакою етнічної належності є злочином проти людяності, нарівні зі взяттям та розстрілом заручників

Павло Полян

У травні 1944 року сталінський режим підготував і здійснив силами НКВС-НКДБ спецоперацію примусового виселення корінного народу Криму – кримських татар. Їх загнали у товарні вагони і повезли у Сибір і Середню Азію. Внаслідок депортації загинув майже кожний другий представник кримськотатарського народу.

Примусове виселення кримських татар, яких радянська влада звинуватила у співпраці з нацистами, стало однією з найбільш швидко проведених депортацій у світовій історії.

Офіційно депортація кримських татар обґрунтовувалася фактами нібито масової участі їхніх представників у колабораціоністських формуваннях, які виступали на боці нацистської Німеччини під час Другої світової війни, хоча по нормам міжнародного права народ не може і не повинен нести відповідальність і підлягати покаранню за дії, вчинені окремими представниками цього народу.

За даними Національного руху кримських татар, всього з Криму депортували 238500 чоловік, з яких 205,9 тисяч, тобто 86,4% становили жінки і діти. Для цього НКВС залучило понад 32000 бійців.

Так, вранці 18 травня 1944 року – у домівки кримських татар прийшли люди зі зброєю. Службовці НКВД вривалися до будинків та оголошували господарям що через зраду Батьківщині їх виселяють з Криму. На збір речей давали 15-20 хвилин. Кожній сім'ї офіційно дозволялось взяти із собою до 500 кг багажу, насправді дозволили забрати значно менше, а іноді - взагалі нічого.

Людей вантажними автомобілями відвозили до залізничних станцій. Звідти на схід відправили біля 70 ешелонів закритих товарних вагонів, переповненими людьми. Під час переїзду загинуло близько восьми тисяч людей, більшість з яких - діти і літні люди. Найпоширеніші причини смерті - спрага і тиф.

Більшість кримських татар потрапили до Узбекистану і сусідні з ним райони Казахстану і Таджикистану.

Все майно, яке залишилося в Криму після депортації кримських татар, радянська влада присвоїла собі. У кримських татар вилучили: понад 80 тис. будинків, понад 34 тис. присадибних будинків, близько 500 тис. голів худоби, всі запаси продовольства, насіння, саджанців, корму для домашніх тварин, будівельних матеріалів, десятки тисяч тон сільськогосподарської продукції.

Депортованих кримських татар, зарахували до категорії спецпоселенців,

виселених довічно. За втечу зі спецпоселення встановлювалось жорстоке покарання – 20 років каторжних робіт. Режим скасували лише у 1956 році, а законодавчі акти СРСР не давали права на отримання компенсації втраченого при виселенні майна та забороняли повертатися в місця колишнього проживання.

У 1950-1960 роки кримські татари боролися за своє право повернутися на історичну батьківщину, у тому числі за допомогою демонстрацій.

Поступово кримським татарам вдалося домогтися розширення своїх прав, проте неформально сувора заборона на їх повернення до Криму діяла до 1989 року.

За чотири наступні роки на півострів повернулася половина всіх кримських татар, що жили тоді в СРСР – майже 250.000 чоловік. Повернення до Криму корінного населення було складним і супроводжувалося земельними конфліктами з місцевими жителями, які встигли освоїтися на новій землі.

На теперішній час, через тридцять років після початку повернення кримських татар на рідну землю, Росія, анексувавши у 2014 році Кримський півострів, знову чинить на них тиск.